

Fonteinstraat en Krullartstraat

De naam Fonteinstraat klinkt waterachtig en zou een feestelijk slot kunnen vormen van het bijna afgelopen jaar van aandacht voor 's-Hertogenbosch als waterstad. Maar in feite heeft deze straat nauwelijks iets met water te maken, zoals we zullen zien.

Zoals bijna steeds in 'oude tijden' kreeg ook dit straatje pas zijn naam toen het al lang en breed bestond. In de Bossche schepenprotocollen komen we het dan ook voor het eerst tegen in een omschrijving: 'de steeg van de Kerkstraat gaande naar de Autofoirtsbrugge'.¹ De Autofoirtse brug ligt in de straat Achter het Stadhuis over de Binnendieze, hier de Verwersstroom genoemd.² Ze is voor ons onzichtbaar geworden door de aansluitende bebouwing aan weerskanten van de straat. Een andere aanduiding van de Fonteinstraat is: 'de straat gaande van die Cort Colperstræet naar die Lang Colperstræet'.³ Met de Korte Kolperstraat kan de huidige Kolperstraat bedoeld zijn of de huidige Krullartstraat, die aanvankelijk ook Kolperstraat genoemd werd; de Lange Kolperstraat was de eerste helft van de huidige Verwersstraat. Wanneer de naam Fonteinstraat in zwang gekomen is, weten we niet precies. Hij duikt officieel op in de negentiende eeuw, op de stadsplattegrond van J.B. Drossaers van ongeveer 1830. Van Sasse van Ysselst heeft aannemelijk gemaakt dat de naam ontstaan is doordat verschillende huizen in de straat in de zeventiende en achttiende

eeuw een naam hadden met 'fontein': In de Drie Fonteinen, De eene Fontein, De Kleine Fontein en De Groote Fontein.⁴ Dat is dus heel simpel.

Wat ingewikkelder is het verhaal over de Krullartstraat. Omschrijvingen van het straatje in de Bossche schepenprotocollen noemen ook de Kerkstraat en de Kolperstraat, bijvoorbeeld: 'de straat die van de Colperstræet loopt naar de Keircstræet'.⁵ Hier zal met Colperstræet de huidige Kolperstraat bedoeld zijn. Een paar maanden later noteert de secretaris der schepenen: 'straatje dat van de Kerckstræet loopt naar de Colperstræet, tussen Jan Crullen en Jan Spaerpenninc'.⁶ Aannemende dat met de genoemde Colperstraat wederom de huidige Kolperstraat bedoeld is, hebben we hier meteen een stevig aanknopingspunt. Het straatje kan naar deze Jan Crullen,

of zijn familie, genoemd zijn. Maar Van Sasse van Ysselst noemt een andere Jan Crullen, iemand die in 1332 woonde in het huis *De Ossekop*, hoek huidige Krullartstraat-Kerkstraat, en hij ziet in deze man de 'naamgever'. In voor hem tamelijk olijke bewoordingen schrijft hij: 'Hij was (...) *reparator veterum vestium*, of, zooals men in onze taal zegt, *kleerlapper*; hij zal wel nooit hebben kunnen vermoeden, dat zijn naam vereeuwigd zou worden, zooals geschiedde toen na zijnen dood (dit) gedeelte der Kolperstraat naar hem genaamd werd eerst het 's Crullenstræetken, later Krullartstraat'.⁷ Het straatje wordt in de schepenprotocollen voor het eerst in 1410

Fonteinstraat met blik op de Kolperstraat. Foto van Frans Wijffels, ca. 1962. (Foto: Stadsarchief)

Oostelijke gevelwand van de Krullartstraat, gezien vanuit het Kerkplein ca. 1965. Rechts gedeelte etalage van boekhandel Heinen. (Foto: Stadsarchief, collectie Roelands)

of 1411 Crullenstraetken genoemd.⁸ De relatie tussen Jan Crullen, welke dan ook, en het onderhavige straatje lijkt des te waarschijnlijker door de herhaaldelijk aangetroffen vorm 'sCrullenstraetke', waarbij de s- gezien moet worden als een zogenaamde genitief-s, die in toponiemen vaak voorkomt om een relatie met een persoon aan te geven, hier dus met de betekenis: straatje *van* Crullen. Maar er is toch een complicatie, waar Van Sasse van Ysselt snel overheen stapt: Crullen is niet hetzelfde als Krullart. De Mosmansen schrijven over de 'Crullestraat': 'Oudste schrijfwijze is Crullaertstraetke, waarschijnlijk naar een 15^e-eeuwsche familie Crullaert.'⁹ Het is zeer de vraag of het eerste deel van deze mededeling juist is, maar afgezien hiervan verraadt de formulering enige onzekerheid

over die familie Crullaert, en onderbouwing ontbreekt. De naam Crullaertstraetken komt in de schepenprotocollen opdagen in 1474,¹⁰ en wordt daarna afwisselend met (s)Crullenstraetken gebruikt. Ook daarbuiten blijft Crullenstraatje nog lang voorkomen. Als er inderdaad een familie Crullaert in het spel is geweest, wat toevallig wel erg veel lijkt op Crullen, dan zou die voor enige verwarring hebben kunnen zorgen. Als de familie alleen een fantoom van de Mosmansen geweest zou zijn, dan is het best mogelijk dat Crullen in de volksmond vervormd, verbasterd is tot Crullaert: Crullaert lag misschien in combinatie met straat makkelijker in de mond dan Crullen. Weer een andere mogelijkheid is het volgende. In de toponymie komt het vaak voor, dat van een naam, een toponiem, met een kleine wijziging, bijvoorbeeld door het achtervoegsel – aard of het woordje – man te gebruiken, een persoonsaanduiding gemaakt wordt. Crullaert zou dan Krullerd betekenen (Krullebol

of zoiets?). Dit laatste is natuurlijk tamelijk speculatief. Het waarschijnlijkst lijkt mij dat er gewoon een verbastering heeft plaats gevonden. Kappelhof heeft ook een poging gedaan de naam Crullaert te verklaren.¹¹ Hij vond in een Latijnse akte in het archief van het Geefhuis: de 'straat van de grummelatores' (er kan ook staan: 'grammelatores'), waarbij door een latere beheerder van het archief aangekend was: 'Crullertstraat of Colperstraat'. Het Latijnse 'grammulare' betekent: het braken van vlas. Met vervorming van grummulatores of grammulatores tot Crullaert, zou de naam van de straat dus betekend kunnen hebben: de straat van de vlasbrakers. Hierbij zou wel een erg vergaande verbastering hebben plaatsgevonden. Maar het grootste bezwaar tegen deze mogelijke verklaring, door Kappelhof zelf aangevoerd, is dat er waarschijnlijk in de stad nooit vlas gebrakt is.¹²

Noten

- 1 GAHT, R 1185 (1406-1407) fol. 146 (fiches van Smulders Spierings).
- 2 J. van Oudheusden, *Binnendieze* ('s-Hertogenbosch/Zwolle 1996) 62-63.
- 3 R 1193 fol. 211v, 28 juni 1423.
- 4 A.F.O. van Sasse van Ysselt, *De voorname huizen en gebouwen van 's-Hertogenbosch* ('s-Hertogenbosch 1910-1914) 11 311-312.
- 5 R 1199 fol. 256, 25 okt. 1428.
- 6 R 1199 fol. 276, 10 jan. 1429.
- 7 Van Sasse van Ysselt a.w., dl. 11 316.
- 8 R 1187 (1410-1411) fol. 272v.
- 9 J. en A.G.J. Mosmans, *Oude namen van Huizen en Straten te 's-Hertogenbosch* ('s-Hertogenbosch 1907) 79.
- 10 R 1243 fol. 230v, 9 mrt. 1474.
- 11 A.C.M. Kappelhof, *Het Archief van de Tafel van de H. Geest van 's-Hertogenbosch. Regesten van Oorkonden*, dl. IV (1997) 42 nr. 1159, oorkonde d.d. 15 juli 1394. Braken is een bepaalde bewerking van het vlas voordat er draad van gesponnen kan worden.
- 12 Dank aan de Werkgroep Toponymie van de Vrienden van 's-Hertogenbosch voor het aanleveren van materiaal uit de schepenprotocollen.